

Morgendagens diakoni

Foredrag ved åpningen av nytt undervisningsbygg
Diakonissehjemmet Bergen 15. mars 1991.

AV HELGE KVANVIG

I ett år fra 1985 til 1986 satt 132 svarte kirkeledere samlet i Soweto utenfor Johannesburg. De skulle formulere ut sin kristne tro i konservativ retning. De fryktet tendensene til politisering av kirkens liv i kampen mot apartheid. I en slik situasjon var det viktig å slå fast hva som var rett lære. Problemet var bare at de fikk ikke arbeidsro. Virkeligheten omkring dem ville ikke stenges ute. Vi lar dem selv fortelle:

«Mens vi satt og skrev på dokumentet i en kirke i Soweto, opplevde vi at politiet stormet barneskolen som ligger ved siden av der vi var samlet. Barna hoppet ut av vinduet i panikk. Deretter var vi vitne til at politiet gjorde det samme på en annen skole som ligger bare noen hundre meter borte. Der arresterte de en del av barna. Vi følte oss hjelpsløse som ikke kunne gjøre noe mot disse bevæpnede sikkerhetsstyrkene som kan arrestere hvem de vil på grunnlag av unntakstilstands-lovene». (Fra Vitnesbyrd fra Sør-Afrika, side 4).

Disse opplevelsene førte til at trosdokumentet ble ganske annerledes enn planlagt. De svarte konservative kirkelederne skrev faktisk ett av de mest gripende og engasjerte vitnesbyrd om kristen tro i vår tid som vi kjenner. Det begynner slik:

«Vi er kalt til å forkynne det glade budskap, men befinner oss midt i blodsutgytelse og død, økende bitterhet og polarisering og voksende harme i de svarte bydelene. Vår forkynnelse har derfor druknet i skrikene fra de fattige og undertrykte. I denne krigssituasjonen er det nå blitt umulig å drive vanlige evangeliseringskampanjer. Skrikene er blitt så høye at det er umulig å høre kirkens budskap lenger». (Vitnesbyrd fra Sør-Afrika, side 8).

Det glade budskap druknet i skrikene fra de fattige og undertrykte. Skrikene var blitt så høye at en ikke lenger kunne høre kirkens budskap. Dette er fremdeles situasjonen i den Sør-Afrikanske kirken og det har preget store deler av kirkens liv.

«Allerede i længe Tid have det i kirkelige Kredse hos oss været en levende Følelse av, at Tiden til at optage en kraftig Diakongjærning ogsaa i vort Samfund nu var inde. Det er her vel at legge Merke til, at den første indtregende Opfordring til vort Kirkefolk om at reise. et norsk Diakonhjem udgikk fra Diakonissehuset, hvor man har den rigeste Erfaring om, hvad der på Nødens Omraade er at gjøre hos os. Diakonisserne følte, at de ikke længe makede Arbeidet alene; de pegede på hele vide

Egne av Nødens store Rige, hvor kun Mænd kunde optage Arbeidet».

Det er hundre år og to kontinenter mellom uttalelsen fra Sør-Afrika og den første årsmelding i Diakonhjemmets historie fra 1891. Selvsagt merker vi de hundre år i tonen. Likevel dirrer den samme nerve av engasjement i henvisningen til «skrikene fra de fattige og undertrykte» i Sør-Afrika og de «vide Egne av Nødens store Rige» fra diakoniens grunnleggelsesfase i vårt land.

I det siste år er vi på Diakonhjemmet blitt minnet kraftig på denne sammenheng. Vi har bevisst dreid blikkfeltet fra dere fra kirker i Øst-Europa, Afrika, Latin-Amerika og Asia som daglig konfronteres med nødens store rike. For en tid tilbake hadde vi besøk av den kjente frigjoringsteologen Leonardo Boff fra Brasil. Han står i spissen ikke bare for en ny teologisk tenkning, men også for et omfattende menighetsarbeid blant de aller fattigste i Brasil gjennom basismenighetene. Han så raskt den nære sammenheng mellom diakoniens fremvekst i vårt land og kirkens engasjement for de fattige i hans eget. Begge er båret oppe av at en har hørt ropet fra de nødlidende, og en dyp inderlig åndelighet i det en søker styrke hos Gud til å svare på dette rop. Denne store sam-

Høgskolerektor Helge Kvanvig

menheng for diakonien, hvor den lever i solidaritet med de kjempende kirker over hele verden er svært vesentlig for hvordan vi utformer morgendagens diakoni.

«Jeg gikk ned på gaten bak to venner. Solen gikk ned bak en ås som skuet over byen og fjorden – jeg følte et drag av tristhet – Himmelen ble plutselig blodrød. De to vennene mine så på meg og fortsatte å gå, – jeg så de flammende skyene over fjorden og byen – og jeg følte et stort uendelig skrik gjennomtrengte den uendelige naturen».

Slik beskriver Edvard Munch den rystende opplevelsen som ligger bak hans kanskje mest berømte bilde, «Skriket», fra 1893 (OKK T 2367). Han forteller her med ord det som vi kan se ut av bildet selv. Det er en visjon av smerten, desperasjonen over det å være til. Det er et sug av undergang over bildet som ligger på innersiden. Det preger alle hans bilder. Han ser

igjennom fasader og dekorasjoner inn til kjernen. Han ser der hvor andre ikke ser noe i det hele tatt. Det er det som også fascinerer med skildringen av hvordan denne visjonen kom til ham. Det var bare han som så det. Vennene så ingen ting. De så bare yttersiden: Byen, fjorden og den røde aftenhimmelen. Det var bare Munch som følte skriket.

Jeg vet ikke noen kunstner som lik Munch greier å male den skjulte smerte. Den stirrer mot oss i tomme ansikter og intense øyne i bilde etter bilde. Jeg tenker ikke først og fremst på den åpenbare nøden som han også kan skildre, men på den skjulte. Den som ligger bak masker av vellykkethet, eller likegyldighet.

Nøden skjuler seg og skjules. Det fortelles at bare fem prosent av Sør-Afrikas hvite befolkning noen gang har vært i en svart bosetning. Ikke så rart da at de egentlig har ment at de svarte har det bra. Men det samme gjelder hos oss. Ofte sies det at det

er så mye lettere i de fattige land, for her er nøden så åpenbar. Det er en løgn. Nøden er bare åpenbar for den som vil se den. Det gjelder også her hjemme. I Oslo roper nøden til oss fra de gamle bydeler i sentrum og høyblokkene i Groruddalen. Spørsmålet er bare hva vi gjør med den.

Det finnes mange måter å rømme skriket. Kirken har gjort det og kan fortsatt gjøre det på tre måter. Den kan moralisere det bort. Da ser den ikke lenger nøden, men bare det moralske forfall. Den kan åndeliggjøre det. Da ser den ikke lenger menneskene, men bare de lengtende sjeler. Den kan teoretisere det. Da lager den en akademisk teologi som ikke er istand til å utløse noe annet enn en diskusjon i et fagtidsskrift.

Diakonien har gjort det og gjør det. Det skjer der hvor den diakonale sykepleier går opp i sin sykepleieidentitet. Hvor profesjonskamp og behov for yrkesmessige avgrensninger blir viktigere enn pasientene. Det skjer

der hvor den samfunnsorienterte diakoni fortaper seg i å skrive utredninger om nøden, isteden for å gjøre noe for å endre den. Hvor det viktigste blir å telle nøden, enten den ligger pent og ordentlig på en institusjon, eller befinner seg kaotisk spredt i en bydel. Det skjer der hvor yrkesroller brukes som skjul for egne holdninger og unnfallesheter. Der hvor en setter opp falske idealer om verdinøytralitet for å slippe å engasjere seg. Og for å slippe og stille ubehagelige spørsmål til en selv: Har jeg noe å gi, bryr jeg meg egentlig om disse menneskene, eller er det bedre jeg begynner i Statistisk sentralbyrå?

«Det finnes mange måter å rømme skriket. Kirken har gjort det og kan fortsatt gjøre det på tre måter. Den kan moralisere det bort. Da ser den ikke lenger nøden, men bare det moralske forfall. Den kan åndeliggjøre det. Da ser den ikke lenger menneskene, men bare de lengtende sjeler. Den kan teorisere det. Da lager den en akademisk teologi som ikke er i stand til å utløse noe annet enn en diskusjon i et fagtiddsskrift».

Da Jesus dro gjennom Israels byer og landsbyer ble det ropt til ham. Ropet i smerte hadde fått en adressat. Men også her var det mange grunner til å vike unna skriket. Vi leser fra Matt. 20,29-34:

De drog ut av Jeriko, og mye folk fulgte ham. Ved veien satt to blinde, og da de fikk høre at Jesus gikk forbi, ropte de: «Herre, du Davids sønn, miskunn deg over oss!» Folk skjente på dem og ba dem tie, men de ropte bare enda høyere: «Herre du Davids sønn miskunn deg over oss!» Da stan-

set Jesus, ba dem komme og spurte dem: «Hva vil dere jeg skal gjøre for dere?....»

Også den gang da Jesus dro igjennom byene i Israel var det noen som ikke hørte skriket, og heller ikke ville at Jesus skulle høre det. Han hadde jo viktigere ting å gjøre enn å ta seg av blinde folk i vegkanten. Lite visste disse menneskene at for Jesus var dette egentlig det viktigste. Det var ikke noe viktigere enn akkurat det, og alt han sa og gjorde stiler hen imot akkurat det: Det er ikke noe viktigere enn det mennesket som akkurat der og da sitter og roper i vegkanten. Det er det mennesket det dreier seg om: Enten vi driver diakonale høgskoler, diakonale institusjoner, arbeider i bydeler eller i sykehus. Det er det som skjer i møte mellom deg og meg, det som gjensidig gis og tas som alt stiler hen imot. Det skjer intet mellom bokpermer, det skjer intet i journaler, eller på datadisketter. Det skjer bare noe der hvor mennesker møtes i et gjensidig forhold.

Jesus er den første diakon. Å starte den diakonale tenkning med de sju som skulle tjenestegjøre med bordene, eller hva som kunne tenkes av diakonisser i menighetene, er feil start. Jesus er den første diakon. Han bærer tittelen diakon, «tjener», først og fremst fordi han så sitt liv i lys av en tjenerskikkelse skildret i Det gamle testamentet, Herrens lidende tjener, i Jes. 53. På en forunderlig måte samsvarer Jesu liv og skjebne med skjebnen til den mystiske tjeneren som her profeteres:

Sannelig våre sykdommer tok han på seg, og våre smerter bar han. Vi trodde han var blitt rammet, slått av Gud og plaget. Men han ble såret for våre overtredelser og knust for våre misgjeringer. Straffen lå på ham for at vi skulle ha fred, ved hans sår har vi fått legedom.
(Jes. 53,4-5).

Jesus var tjeneren, diakonen, ut fra profetien i Jes. 53, på to måter: Han helbredet de syke og tok på den måten på seg, eller inn over seg deres sykdommer og lidelser (Matt. 8,17). Han kom for å tjene alle mennesker ved å gå døden for dem. Han flyktet ikke unna den siste vegen inn i det absolutte mørke, også der var han en diakon, en tjener:

Dere vet at de som regnes for å være folkenes fyrster, er herrer over dem, og deres mektige menn hersker over dem med makt. Men slik er det ikke blant dere. Den som vil være stor blant dere, skal være alles diakon, og den som vil være den fremste blant dere, skal være alles trell. For menneskesønnen er ikke kommet for at noen skal gjøre diakoni mot ham, men for selv å gjøre diakoni, og gi sitt liv som løsepenge for mange.

(Mark. 10,42-45).

Det problemet vi ofte står overfor når vi begrunner diakonien ut fra vår tro er at vi på en måte forankrer den i en annen verden. Ordene blir pene og tilpassede. Vi blir høytidelige. Jesus får samme betydning for diakonien som Wergeland har for 17. mai. Den åndelige overmaling virker avsporende overfor de virkelige utfordringer vi har. Det virker som en parantes som likesom må være med.

Diakonien er forankret i den siden av Jesu liv som ender på et kors. Det er intet pyntelig, det er ingen religiøs rosemaling over et kors. I vår kultur kjenner vi det bare gjennom fortellingen om Jesu død. I det gamle Romerriket var korset et symbol. Det var symbol på den

«Diakonien er forankret i den siden av Jesu liv som ender på et kors. Det er intet pyntelig, det er ingen religiøs rosemaling over et kors».

ytterste utstøtelse, den størst tenkelige skam, og den verst tenkelige smerte. I åtte hundre år, fra ca. 500 år f.Kr. og til 300 år etter ble dette tortur- og henrettelsesinstrument brukt. Et slikt torturinstrument kunne ikke brukes overfor romerske borgere. Det kunne bare brukes overfor ikke-romerske forbrytere av verste sort.

Det er her diakonien har sitt utgangspunkt. Den er knyttet til symbolet for utstøtelse, skam og lidelse. Den er videre knyttet til en person som uskyldig ble idømt denne lidelse. Jesus på korset er ikke noe religiøst symbol. Det er et sterkt gjennomskjærende menneskelig symbol. Det symboliserer et av historiens store justismord. Men Jesus på korset symboliserer mer. Jesu liv endte med et drøyt gjennomtrengende skrik til Gud: «Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?» Jesus på korset er et ikke-religiøst symbol. Korset er reist i det mørke hvor Gud ikke synes å være tilstede. I det gudsforlatte mørke, hvor et menneske kaver rundt med den knugende følelsen av desperat tomhet og forlatthet, der står korset. Det forteller at den første diakonen ikke bare led den verst tenkelige død, han led ikke bare denne død uskyldig, han var *der*, inne i gudsforlattheten, inne i den absolutte ensomheten, alene i sin meningsløse smerte. Han var også der på det stedet vi frykter aller mest.

Han var der hvor spørsmålet etter Gud, eller en hensikt, virker utålelig, fordi virkeligheten er for naken og rå. Slik som Elie Wiesel forteller fra Auschwitz i sin bok «Night» (1969):

To jødiske menn og en gutt ble hengt. De andre fangene måtte se på. De to mennene døde først, mens pinselen trakk ut for gutten. Da sa en som sto bak meg: Hvor er Gud? Og jeg hadde ikke noe å si. Etter en halv time ropte han igjen: Hvor er Gud, hvor er han?

Og en stemme i meg svarte: Hvor er Gud, Han henger der i galgen....

For Elie Wiesel var saken klar: Hvis det eksisterte noen Gud som ikke var en Djevel, måtte han være i galgen hos gutten. På en forunderlig måte formulerer han som jøde også det kristne svar. Her i det ateistiske helvete starter den kristne gudstro. Jesus var et offer: Han bar den utålelige smerte, han døde de uskyldiges død, han opplevde det ateistiske helvete å ikke se noen hensikt eller mening. Den kristne gudstro sier at nettopp i dette var Jesus Gud. Det finnes ingen smerte som ikke er hans smerte, det finnes ingen urett som ikke rammer ham. Gud selv kjenner tomhetens og forlatthetens mørke.

«Diakonien skal følge mennesker på de veier den første diakon gikk. Det er en tjeneste som tåler og utholder konfrontasjonen med smerten, med uretten, med det gudsforlatte mørke. Det er det innerste punkt i all diakoni. Det er pulsåren. Det har korset som symbol.»

Diakonien skal følge mennesker på de veier den første diakon gikk. Det er en tjeneste som tåler og utholder konfrontasjonen med smerten, med uretten, med det gudsforlatte mørke. Det er det innerste punkt i all diakoni. Det er pulsåren. Det har korset som symbol. Det er et tosidig symbol. Det nekter oss enhver flukt inn i religiøse drømmer. Det nagler oss fast til vår egen nakne virkelighet. Samtidig er det håpets symbol. Det forteller at der dypt inne i fortvilelsens helvete, der var livets Gud. Det kan være at de som tilsynelatende holder korset høyest, overhodet ikke kjenner

dets mening. Det kan være at de som overhodet ikke kjenner det, utøver de fleste av dets gjerninger.

Og dette er grunnen til at dette ikke er noen teologisk forelesning, selv om det kanskje begynner å virke slik. For hvis vi spør etter morgendagens diakoni, må vi vite hva diakoni er. Et slikt spørsmål kan reises historisk og besvares med å fortelle om de store diakonale institusjoner opprinnelse og utvikling, slik som vi gjør når vi feirer jubileeer. Spørsmålet kan også gjøres sosiologisk ved å telle antallet diakonisser, diakoner, menighetssøstre og ansatte i andre diakonale funksjoner og spørre hva de gjør og hvorfor de gjør det slik. Vi har hatt mange besøkende fra utlandet det siste året på Diakonhjemmet, og alltid lyder jo det samme spørsmål: Hva er diakoni? Og vi har svart med å fortelle om vår historie, og vi har telt oss selv og våre gjøremål fremlengs og baklengs og sidelengs, inntil det langsomt har gått opp for meg at disse menneskene ikke er interessert i hvor vi var, hvor vi er, hvor mange vi er, hva vi gjør og hvor vi gjør det, men kort og godt *hvem vi er*. Hva står vi egentlig for? Hva betyr det at vi påberoper oss en kristen tro som motivasjon for det vi gjør. Hva brenner vi for nå? Ikke for oss selv, men for andre? Hva kan vi gi det norske folk som vi skal tjene i vår diakonia, vår tjeneste?

For en ting er å spørre om historien til de diakonale institusjoner og organisasjoner, en annen ting er å spørre om morgendagens diakoni. Selvsagt kan vi komme dit det sies at Arbeiderpartiet kom i syttiårene: Sosialdemokrati er det arbeiderpartiet til enhver tid står for. Diakoni er den virksomhet som til enhver tid drives ved Diakonissehjemmet, Diakonissehuset, Menighetssøsterhjemmet og Diakonhjemmet, samt av sokne-

diakonene i menighetene. Hvis spørsmålet om morgendagens diakoni skulle besvares ut fra en slik definisjon, hørte det metodisk hjemme under den sosiologiske trendforskning: Hvilke strategiske planer foreligger i de store diakonale institusjoner og organisasjoner? Hvordan vil disse formes i forhold til den øvrige samfunnsutvikling?

Men vi ville stå overfor et stort metodisk problem. Det er riktig at norske organisasjoner og arbeidslag gjerne vil patentbeskytte sine dypeste sannheter. Slik har det til tider også vært med forståelsen av diakonien. Men dette er en illusjon? Diakonien har alltid vokst ut av to parallelle opplevelser, nemlig opplevelsen av et gjennomskjærende skrik som har skaket ens hjerte, og lesningen av Bibelen om den første diakon, Jesus, som tjente menneskene. Ingen kan kontrollere dette skriket eller eier den boka, heller ikke tolkningen av den. Denne boka skaper seg lesere og gjørere fritt og freidig hele tiden. Boka kan skape seg nye diakonisser og diakoner langt utenfor de diakonale institusjoner og organisasjoner. Diakoner og diakonisser som aldri har hørt ordet diakoni en gang. Og enda mer truende, den kan være i ferd med å gjøre det nå. Kanskje den til og med har gjort det i mange, mange år.

Sagt enda mer presist. Det er klart at vi ikke kan spørre om diakoniens fremtid uavhengig av den historie den kjente diakoni har og de organisasjonsformer den fremtrer i nå. Likeså klart er det at vi ikke kan la det være med det, fordi diakoniens grunnlag fremdeles er ukontrollerbart levende og uroer stadig nye generasjoner til stadig ny diakonal innsats. Vi kan ikke studere diakonien i historie og samtidig og fremtid uten å ha et bilde av hva det er som beveger mennesker til diakonal innsats. Så er det på sin side klart at denne innsats

skjer i et bestemt samfunn hvor valgmulighetene ligger innebygd i dette samfunnets historie.

«Om Gud vil at noe skal skje, skjer det nok allerede et eller annet sted», heter det i et dypsin-dig sitat fra en kirkelig diakonal konferanse i Tokyo 1975 (Urban Rural Mission, s. 162). Det er et fornuftig anliggende å ha med hvis en skal ha et kritisk perspektiv på sin samtid. På den annen side inneholder sitatet akkurat den uro som skal prege enhver kristen virksomhet: «Om Gud vil at noe skal skje, skjer det nok allerede et eller annet sted». Men det behøver så absolutt ikke være her hos oss. Vi skal ta det kritiske perspektiv med oss inn i fremtiden.

«Diakonien har alltid vokst ut av to parallelle opplevelser, nemlig opplevelsen av et gjennomskjærende skrik som har skaket ens hjerte, og lesningen av Bibelen om den første diakon, Jesus, som tjente menneskene. Ingen kan kontrollere dette skriket eller eier den boka, heller ikke tolkningen av den».

Hvis vi skal tegne norsk diakonis utvikling i meget store trekk i forhold til samfunnet, kan en tale om to store perioder. Den første går fra midten av 1800 tallet og fram til annen verdenskrig, den andre fra den andre verdenskrig og fram til 1980 årene.

I den første perioden virket diakonien i et samfunn som ikke maktet å dekke de mest grunnleggende behov for mange av sine borgere. Situasjonen var langt fra ulik den vi finner i flere land i den tredje verden. I den andre halvdel av denne perioden utvikles også en konkurranseforhold mellom to grunnleggende ulike syn på sosial omsorg. Svært forenklet kan vi si at den kirke-

lige diakoni både så nødens årsak og løsning ut fra individuelle faktorer. Samfunnssynet var moralsk, og moral forkynner man bare for enkeltmennesker. Mot denne sto arbeiderbevegelsen som både så nødens årsak og løsning som et kollektiv samfunnsanliggende.

I tiden etter den andre verdenskrig utviklet dette seg til diskusjonen om offentlig eller privat drift. Diskusjonen ble også koplet sammen med verdigrunnlaget for driften. For Arbeiderpartiet har den moralske samfunnsoppfatning vært en anstøtssten. Partiet kom aldri helt over stemningen fra fattigkasse og veledighet når den møtte den kristne diakoni. De grunnleggende verdier for arbeiderbevegelsen var ikke individuell barmhjertighet og kjærlighet, men kollektiv rettferdighet. Alle hadde krav på like goder.

I løpet av denne perioden er et par utviklingstrekk helt klare. Det første er at velferdssamfunnet som vokste ut av sosialdemokratiet, definerte premisene for diakonien. Det gjelder helt fram til i dag. De aller fleste institusjoner som kaller seg diakonale, er offentlige institusjoner. Mange av dem har svært få kjennetegn som i alle fall i det ytre skiller dem fra andre velferdssorganisasjoner. På samme måte er menighetssøstrene forsvunnet fra de fleste menigheter. Helse- og sosialfunksjonen knyttet til menighetssøstrene er overtatt av kommunen. Nå er det en klar overforenkling å si at diakoniens samspill med det offentlige er negativ. Diakonien har jo gjennom dette nettopp bidratt til å bygge velferdssamfunnet. Vi skal jo huske at på flere hovedområder var diakonien først ute: Diakonissene var de første sykepleiere, diakonene de første mannlige sykepleiere, menighetssøstrene de første hjemme-sykepleiere.

Nettopp dette at de diakonale

institusjoner til stadighet hadde startet først, og så velferdsstaten overtatt, ble av flere tatt for å være et kjennetegn ved diakonien. Diakoni var å være kreativ og oppfinnsom. Eller: Diakoni var å være flinkest i helse- og sosialklassen.

«Nettopp dette, at de diakonale institusjoner til stadighet hadde startet først, og så velferdsstaten overtatt, ble av flere tatt for å være et kjennetegn ved diakonien. Diakoni var å være kreativ og oppfinnsom. Eller: Diakoni var å være flinkest i helse- og sosialklassen.»

Det andre utviklingstrekk var at velferdssamfunnet aldri ville makte å ivareta folks behov for omsorg. Det lå en bortimot oppsiktsvekkende naivitet i tanken om at økt spesialisering, institusjonalisering og profesjonalisering kunne avhjelpe folks lidelser og problemer. En manglet rett og slett et realistisk syn på mennesket. Psykologene og samfunnsviterne som la en stor del av premissene for tenkningen, hadde tapt kontakten med de kristne og humanetiske verdier og menneskesyn.

Ifølge det kristne menneskesyn har et menneske verdi akkurat som det er. Et alkoholikervrak har kongelig verdighet om han fortsetter å drikke seg full hver eneste dag av sitt liv. Ei narkoman prostituert jente bærer gjenskinnet av Guds herlighet om hun fortsetter å tilbringe hver eneste dag på gata. Sosialpolitikere spør etter resultater som kan gå inn i prosjektutredninger og statistikker. Det må vises at forebyggende arbeid lønner seg. En kristen diakonal omsorg må nødvendigvis spørre annerledes. Fikk du

kontakt med et annet menneske, opplevde dere et øyeblikk av varme sammen, ble denne dagen litt mer meningsfull for han som satt i veikanten og ropte? Det dreier seg om menneskelige kvaliteter som er viktigere samme hvor langt vi kommer i et liv som er tilpasset et normalt samfunn. Dette er kvaliteter som den kristne diakoni skulle være bærer av. Spørsmålet er bare om den har latt seg fange av sosialpolitikkens behov for målbare resultater.

Når jeg har satt en grense ved vår tid er det fordi vi på mange måter opplever et paradigmeskifte som går igjen på alle områder i vår erkjennelse. Det dukker ikke plutselig opp, men er forberedt over de siste tiår. Ordet «paradigme» kommer av det greske *paradeigma* og betyr «mønster». Et paradigme betyr et tenkemønster eller en tolkningsnøkkel til virkeligheten. Svært kort kan vi si at paradigmeskifte består i at vi spør etter helhet mer enn etter deler. Et stikkord er «holisme» av det greske ordet *holos*, «hel». Etter fire hundre års vitenskapstradisjon i Vest hvor en i stigende grad har delt virkeligheten opp i fragmenter spør en igjen etter sammenheng. Dette har i alle fall tre årsaker:

1. Innen naturvitenskapen har en kommet til at det gamle maskinbildet av tilværelsen som har preget vesterlandsk syn på fysikken er grunnleggende galt. Både fysikkens og biologiens lover er åpne. Naturlovene er ikke determinert som en tidligere trodde. Det fysiske, biologiske og åndelige griper over i hverandre på nye og helt uventede måter.
2. Innen økologien ser at det er livsnødvendig at enhver organisme har et økosystem. Alt må ha en sammenheng for å vokse.

3. I vårt sosiale og kulturelle nettverk opplever vi skadevirkningene av den stigende fragmentisering. Sosialt bryter storbyen opp nettverket mellom ektefeller, generasjoner og naboer. Mennesket blir isolert og ensomt. Kulturelt er verdiene blitt løsrevet fra kulturelle og religiøse tradisjoner og seiler fritt omkring på nyreligiositetens og komersialismens marked. Mennesket mister forankring.

Konkret betyr dette for oss at vi akkurat nå befinner oss i en voldsom rivning mellom det oppsplittende og behovet for en ny helhet. Vi lever med en medisinske og et helsevesen som fremdeles er basert på en oppsplitting av mennesket i kropp, sjel og ånd, og behandler mennesket deretter. Vi ser også klart at økt teknologi og farmakologi bare øker denne tendensen. Samtidig ser vi klart at et menneske bare kan oppleve vekst og modning som mennesket der hvor kroppen, sjelen og ånden får favne hverandre i en større helhet.

«Etter fire hundre års vitenskapstradisjon i Vest hvor en i stigende grad har delt virkeligheten opp i fragmenter spør en igjen etter sammenheng.»

Vi lever midt i en økende urbanisering som brer seg som en lavine i et globalt system. Vi erkjenner i vårt samfunn at helse og sosialinstitusjoner etter hvert vi spille en mindre rolle i behandlingen av mennesker. Enten fordi flere og flere tjenester kan tilbys poliklinisk og ved konsultasjon, eller fordi institusjonene nedlegges. Samtidig må vi spørre: Hvor er det nettverk som skal ta vare på de som trenger hjelp utenfor institusjonene? Kjernefamilien går i opp-

løsning og naboskap brytes opp.

Det er den brytningsprosess vi står i akkurat nå, og den vil ikke bli mindre fremover. Våre kunnskaper om psykiske og sosiale prosesser vil øke, vår teknologi i helsesektoren vil øke sammen med farmakologien, men våre muligheter til å ivareta mennesker som hele mennesker vil minke. Vi rives mellom to virkelighetsbilder, et teknologisk og et humanistisk. Diakonien befinner seg midt i denne rivning.

«Vi rives mellom to virkelighetsbilder, et teknologisk og et humanistisk. Diakonien befinner seg midt i denne rivning».

Den gang diakonien oppstod var fattigdom og den nød som ble født ut av denne, den største utfordring. Diakonien befant seg der hvor frigjøringssteologene og de kjempende menigheter nå befinner seg i den tredje verden. Vår utfordring i vårt samfunn er annerledes, men den er ikke mindre. Vi kjemper for et helt menneske mot alle de krefter som river det istykker. Det gjelder innen den medisinske virkelighet hvor menneskets kropp og sjel fordeles på ulike spesialiteter, og hvor man har glemt menneskets ånd. For vi lever i en tid, da opplevelse av eksistensiell angst, altså ropet om mening, anses for sykt og henvises til psykiatere. Det gjelder også i menneskets omverden. Menneskets nød er at det er rotløst og uten sammenheng. Det lever ensomt og ofte dør det ensomt. I den tredje verden har frigjøringssteologene våget å analysere det samfunn de lever i og kalt kirken til kamp. I den vestlige verden mangler vi en tilsva-

rende analyse. Morgendagens diakoni trenger en forståelse av det samfunn som river mennesket istykker inne i seg selv og i forhold til andre.

Men morgendagens diakoni trenger mer enn det. Den første diakon, Jesus, sa: «Gå derfor ut!» I stigende grad har diakonien gått inn. Den har gått inn i større og finere institusjoner, og der har den gått inn i velprøvde og veletablerte behandlingsmønstre. Den har i de siste år også gått inn i menighetene og inn i den tradisjonsbundne liturgien, teologien og bibelstudiegruppene. Diakonien har gått inn, det er på tide den begynner å gå ut.

Det gjelder selvsagt konkret idet mye av sykepleien vil skje ute i bydelene og ikke på institusjonene. Det gjelder også HVPU diakonien som vil nærme seg diakonalt feltarbeid. Det gjelder muligens også menighetsdiakonien, hvis den våger å titte over menighetens ghettomurer som ikke blir mindre.

Men ut må diakonien også gå på en annen måte. Det må bryte ut av den pyntelighet som så ofte hviler over den. Den sanne diakon går der hvor Jesus gikk. Hvis de som bruker ordet diakoni, vil gjøre det med rette, må de gå samme veien. Diakonien tegn er et kors. Det er skammens, lidelsens og det gudsforlatte mørkets symbol. Skal diakonien gå ut, må den krype ut av seg selv og våge. Den må oppsøke livets grenseinstitusjoner. Der må vi våge å være der hvor en ofte bare kan feile. Hvor resultatene ikke kan måles, og hvor meningen bare kan tros. Hvis diakonien våger å være der hvor nøden er verst og tyngst og mest skammelig, da går den ut, selv om den befinner seg inne ved en sykeseng.

Hvis ikke dette skal ende i festtaleretorikk, må vi spørre hvordan skal dette bli mulig? Og vi kan i alle fall klart svare: Det

er ikke mulig der hvor de diakonale utdannelsesinstitusjonene kastrerer seg selv åndelig i angst for ikke å virke seriøse og profesjonelle nok. Vi som er lærere og dere som er studenter, vi må sammen spørre: Hvis vi skal stå ved livets yttergrense, hvor skal vi da hente kraften fra? For skal vi stå der og være til noen nytte, da må vi få lov til å ta vår tro og vårt håp med oss. Da kan ikke fagforbundorienterte rammeplanleggere og vage pedagoger skjule seg i livssynsnøytralitet og verdipluralisme. Hvis det er slik at sosialpolitikkerne nå innser at de trenger mennesker med glød, med tro og håp inn i helse- og sosialpolitikken, da må de gi oss som planlegger morgendagens diakoni på de diakonale utdannelsesinstitusjoner lov til å gi våre studenter denne tro og dette håp i undervisningen. Da må de luften ut de siste rester av syttiårenes trosangst, og slippe troen, håpet og kjærligheten løs. De bør ikke være redde, vi skal ikke snikeevangelisere eller misjonere mennesker i nød, for det er imot kjærlighetens vesen å krenke et menneskes integritet. Men vi må få lov til å bygge inn i planene det som gir oss styrke når vi står overfor lidelsens meningsløse helvete: Synet av

---

«Hvis det er slik at sosialpolitikkerne nå innser at de trenger mennesker med glød, med tro og håp inn i helse- og sosialpolitikken, da må de gi oss som planlegger morgendagens diakoni på de diakonale utdannelsesinstitusjoner lov til å gi våre studenter denne tro og dette håp i undervisningen. Da må de luften ut de siste rester av syttiårenes trosangst, og slippe troen, håpet og kjærligheten løs».

---

den første diakon, som bar dette mørke inn i livet hos Gud som reiste han opp fra det døde. Når skriket i angst og smerte skaker oss, da må vi få lov til å ta dette skrik med det sted i våre liv hvor vi øyner lyset fra en ny dag.

Hvis dette så skal bli noe mer enn retorikk ved en høytidelig stund, da må dere studenter begynne å bli utålmodige. Dere må spørre: Hvor er den kunnskap som forvandler mennesker, hvor er den kunnskap som kan gi meg trygghet, gi meg fast grunn under føttene når frykten rir opp og ned ryggraden? Hvor er den kunnskap som åpner mitt liv for kilden som stadig gir nytt liv i tid og evighet. Og vi som er lærere må våge å gå nye veier i vår planlegging og undervisning. Vi må våge å ta oss selv på alvor når vi sier at vi tror, og vi må kreve å bli tatt på alvor av fagforbund og politikere når vi hevder at nettopp i vår tro ligger vår styrke. Det er ingen flukt fra virkeligheten, men for oss er det et steg inn i den som setter oss i stand til å bære det utholdelig mørke sammen med andre. ■

---

*Høgskolerektor Helge Kvanvig
Diakonhjemmets
Høgskolesenter,
Postboks 184 Vinderen,
0319 Oslo*

IM og HVPU-reformen

Forkortelsene skulle være velkjente, det dreier seg om Indremisjonen og helsevern for psykisk funksjonshemmede. Nettopp i år gjennomføres en av vår generasjons største sosialpolitiske reformer: Overføringen av psykisk funksjonshemmede fra en tilværelse på institusjon til integrert liv i hjemkommunen. Reformen er omstridt, mange mener at det ikke er noe fremskritt å legge ned et stort antall institusjoner hvor funksjonshemmede har hatt en trygg tilværelse under tilsyn av kvalifisert personell. Tross store statlige overføringer hersker det tvil om kommunene har de ressurser som kreves for leve opp til det ansvar de får som en konsekvens av reformen.

For vår del er vi positive til reformens primære mål: psykisk funksjonshemmede skal i største mulig grad få leve i sitt opprinnelige nærmiljø og ikke adskilles fra samfunnet omkring seg. Så får vi håpe reformen ikke presses igjennom raskere enn den følges opp med ressurser.

Nå er ressurser ikke bare penger. I denne sak er der i minst like stor grad spørsmål om menneskelig vilje til å gjøre de funksjonshemmedes integrering mulig. Fra denne plass vil vi sende ut en utfordring til indremisjonsarbeidet utover landet: HVPU-reformen representerer utfordringer og muligheter for indremisjonen!

Utfordringen er på den ene siden å ta konsekvensen av vårt kristne menneskesyn. Funksjonshemmede har fullt menneskeverd og bør også innenfor kristent arbeid møtes med et tilbud tilpasset sine forutsetninger. Ikke minst gjelder dette barn og ungdom. Nå får vi høre om bedehus hvor det legges til rette for aktivitetstilbud for psykisk funksjonshemmede barn og unge? Kan det tenkes at indremisjonsforeninger og kor kan være utgangspunkt for omsorgsgrupper og støttekontakt?

Først og fremst er vår utfordring og nå også de psykisk funksjonshemmede med evangeliet. Ingen diskriminering er alvorligere enn å begrense misjonsarbeidet til dem som er friske og fungerer «normalt». Også psykisk funksjonshemmede trenger å møte frelseren Jesus, og erfaring viser at hvor det finnes vilje finnes det veier.

Det ligger muligheter i å ta psykisk funksjonshemmede med blant målgrupper for indremisjonsarbeidet. En ting er at det ved henvendelse til kommunale myndigheter kan vise seg å være økonomisk støtte å oppnå. Langt viktigere er den kontaktlate og et slikt vitnesbyrd et slikt engasjement vil føre med seg. Og alle som har arbeidet blant psykisk funksjonshemmede vet at arbeid med disse medmennesker gir mye tilbake. I et samfunn med vår tids mål på hva som er materielt og helsemessig vellykket, hjelper de funksjonshemmede oss å se andre – og viktigere – verdier.

Vi lar utfordringen gå til indremisjonsfolket: HVPU-reformen kaller til innsats. Mulighetene er mange. La oss gå inn i dem!

(For Fattig og Rik)